

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС
ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

ЎЗБЕКИСТОН ДАВЛАТ ЖАҲОН ТИЛЛАРИ УНИВЕРСИТЕТИ

**ШУҲРАТ СИРОЖИДДИНОВ,
ГУЛНОЗА ОДИЛОВА**

БАДИИЙ ТАРЖИМА АСОСЛАРИ

Монография

Тошкент
«MUMTOZ SO‘Z»
2011

УДК: 821.512.133

ББК: 83

Масъул муҳаррир:
Профессор О.М.Мўминов

Тақризчилар:
Филология фанлари номзоди, доцент Н. Қамбаров;
филология фанлари номзоди, доцент И.Гафуров

ББК: 83

С60

Сирожиддинов, Шухрат.

Бадий таржима асослари / Ш.Сирожиддинов, Г.Одилова;
масъул муҳаррир О.М.Мўминов; Ўзбекистон Давлат жаҳон
тиллари ун-ти, - Т.: MUMTOZ SO'Z, 2011. - ? б.

И. Одилова, Гулноза.

УДК: 821.512.133

ББК 83

Ўзбекистон Давлат жаҳон тиллари университети Илмий кенгаши
(2011 йил 26 май, 10-сон баённома) томонидан
нашрга тавсия этилган

ISBN 978-9943-398-45-0

Сирожиддинов Ш., Одилова Г., 2011
«MUMTOZ SO'Z», 2011

КИРИШ

Ҳар қандай бадиий асар ўзига хос таъсир кучига эга. Миллий адабиёт ўз сарҳадларида эмас, балки бошқа халқлар адабиётига ҳам таъсир ўтказиб, ўз изини қолдира оладиган, яъни коммуникатив мулоқотни таъминлайдиган воситадир. Адабиётлар ўзаро мулоқотга киришганда бири иккинчисининг ривожига, бойишига хизмат қилади. Адабиётлараро ўзаро таъсирнинг ёрқин ифодаси таржимачилик соҳасида кўринади. Таржима воситасида адабиётлараро ўзаро мулоқотни таъминлаш бугун жаҳонда глобаллашув жараёнлари кескинлашиб бораётган бир даврда, айниқса, ўзбек таржимонлари олдига муҳим вазифаларни қўяётир. Ўзбек адабиёти қадим тарихга ва ўзининг жаҳон бадиияти хазинасига муносиб улуш бўлиб қўшилишига арзирли ноёб намуналарига эга. Замоनावий ўзбек адабиёти ҳам ўзининг бугунги ютуқлари билан Шарқу Ғарб минтақаларида ўз мухлисларини топишига шак-шубҳа йўқ.

Маълумки, ўзбек тилига хорижий ёзувчи ва шоирларнинг кўплаб асарлари таржима қилинган ва қилинмоқда. Рус адибларининг ижодларини бевосита таржима қилиш йўналишида катта тажриба тўпланиб, муайян мактаблар шаклланимоқда. Бироқ, Ғарб тилларидан бевосита ўзбек тилига ёки аксинча, ўзбек тилидан тўғридан тўғри Ғарб тилларига таржима қилиш жараёнлари ниҳоятда суст кечмоқда. Назаримизда, ўзбек тилидан Европа ва Шарқ тилларига таржима қилиш ишларини ҳар томонлама рағбатлантириш, кўз очган таржималарнинг чуқур таҳлилини мунтазам амалга ошириб бориш, бошловчи таржимонларга бадиий таржима назарияси асосларини ўргатиш, улар учун йўл-йўриқ ва тавсиялар ишлаб чиқиш долзарб вазифадир. Зеро, Ўзбекистон мустақилликка эришгандан сўнг ўтган давр мобайнида ўзбек адабиёти намуналарини бевосита чет тилларга таржима қилиш орқали халқимизнинг бой маънавий меросини хорижий элларда тарғиб этиш, унинг бадиий юксак, чуқур инсонпарварлик ғоялари билан суғорилган адабиёти билан жаҳон халқларини ошно этиш масаласи давлат сиёсати даражасига кўтарилмоқда.

Президентимиз Ислом Каримовнинг “Юксак маънавият – енгилмас куч” асарида бу масалага алоҳида тўхтагани юртимизда бадиий таржима ишларини янада жонлантириш, бевосита ўзбек тилидан чет тилларга мумтоз ва замоनावий адабиёт намуналарини

таржима қилиш ишларини янги босқичга кўтаришга бўлган жиддий эътибор ифодасидир. Бу, ўз навбатида, ўзбек таржимонлари ва ноширлари олдига бир қанча масъулиятли вазифаларни амалга ошириш талабини қўяди.

Биринчи долзарб вазифа ўзбек адабиётини бевосита Ғарб тилларига ўгириш ишларини ривожлантиришдан иборатдир. Бу соҳада ўзбек таржимачилик соҳасининг ютуқлари ҳали санокли бўлса ҳам, охириги йилларда бу йўналишда ўзини синаб кўраётган ижодкорларнинг интилишлари қувонарлидир. Соҳани ривожлантириш ишларига Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасининг бош-қош бўлаётгани яқин келажақда мамлакатимизда бадий таржима ишларининг жиддий ўнгланишига умид уйғотади.

Иккинчи муҳим вазифа таржима танқидчилигини кучайтиришдир. Маълумки, таржима бадий асарни қайта яратишдир. Таржима аслиятдаги муайян эстетик юкни юқори савияда бериши, шу билан бирга унинг кадр-қимматини тушириб қўйиши ҳам мумкин.

Таржима танқиди таржима сифатини, унда аслият ғоявий эстетик ва бадий ўзига хослигини таъминлаш даражасини, энг асосийси таржимон маҳорати масалаларини ўрганади. Таржимон ва танқидчининг самарали фаолияти уларнинг таржима назарияси ва амалиёти бўйича қай даражада билим ва малакага эга бўлишига боғлиқ.

Мазкур монография бадий таржима назарияси асосларини яратишдаги илк уринишлар самараси сифатида қабул қилиниши мумкин. Зеро, ўзбек таржимачилигида шеърый таржима бўйича махсус адабиёт халигача яратилмаган эди. Китобда таржима назарияси ва амалиётига оид жиддий тадқиқотлар олиб борган забардаст олимлар Л.Бархударов, А.Федоров, А.Попович, В.Виноградов, В.Комиссаров, Е.Бреус, Н.Пелевина, Ю.Катцер ва А.Куниининг дарслик ва ўқув қўлланмаларида илгари сурилган концепциялар ва услубиятдан ижодий фойдаланилди.

Монография икки қисмдан иборат бўлиб, назарий ва амалий қисмлардан ташкил топган. Унинг биринчи қисми, филология фанлари доктори Шухрат Сирожиддинов томонидан ёзилган бўлиб, унда бадий таржиманинг ўзига хос хусусиятлари, таржимон вазифалари, таржима моделлари, бадий таржима усуллари, бадий таржимада эквивалентлик ва адекватлик масалалари, бадий таржимада маънавий билимларнинг ўрни каби соф назарий маса-

лалар ёритилган. Китобнинг иккинчи қисми бадий таржиманинг амалий жиҳатларини ёритишга бағишланган. Ушбу қисм тадқиқотчи Гулноза Одилова томонидан ёзилиб, инглиз тилидан ўзбек тилига, ўзбек тилидан инглиз тилига таржима қилиш амалиётининг турли жабҳалари очиб берилган. Ушбу қисмда таржима амалиётчилиги соҳасида биринчи марта ўзбек мумтоз адабиёти, хусусан, Алишер Навоий ғазалиётини инглиз тилига ўгириш амалиёти таҳлил этилади ва илк тавсиялар берилади. Қисмда келтирилган барча материаллар таржимоннинг маданиятлараро коммуникация маҳсули сифатидаги вазифаси нуқтаи назаридан кўриб чиқилган бўлиб, прагматик жиҳатдан нафақат икки тил, балки икки маданият қиёсини ўз ичига олгандир.

МУНДАРИЖА

КИРИШ	3
--------------------	---

I қисм. Бадиий таржиманинг назарий аспекти

1. Таржима назарияси ва бадиий матн тушунчаси.....	6
2. Бадиий таржима жараёни ва таржимон вазифалари.....	11
3. Бадиий таржимада эквивалентлик ва адекватлик.....	16
4. Бадиий таржимада маънавий билимларнинг аҳамияти.....	24
5. Таржиманинг прагматик жиҳатлари.....	28
6. Бадиий таржимада табдил (трансформация) усуллари.....	33
7. Таржима моделлари.....	39

II қисм. Бадиий таржиманинг амалий аспекти

1. Эквивалентлик типлари ва адекватлик.....	49
2. Маънавий билимлар.....	58
3. Референциал маъноларни бериш.....	62
4. Прагматик маъноларни бериш.....	73
5. Инсон қиёфаси ва феъл-атворини таржимада бериш.....	79
6. Миллий колоритдаги сўзларни бериш.....	84
7. Миллий менталитетни бериш.....	88
8. Фразеологизмларни бериш.....	101
9. Ҳамоҳангликни таъминлаш.....	103
10. Грамматик категорияларни бериш.....	108
11. Оҳанг, қофия ва вазни қайта яратиш.....	125
12. Шеърий санъатларни қайта яратиш.....	133
13. Табдил (трансформациялар)ни амалга ошириш.....	153
АДАБИЁТЛАР	163

Адабий-илмий нашр

Нашриёт муҳаррири: Маҳкам Маҳмудов
Мусахҳиҳа: Камола Болтабоева
Техник муҳаррир: Беҳзод Болтабоев

«MUMTOZ SO‘Z»®
масъулияти чекланган жамияти
нашриёти

Нашриёт лицензияси АИ № 103. 15.07.2008
Теришга берилди: 08.08.2011
Босишга рухсат этилди 08.15.2011
Қоғоз бичими 60x84 1/32. Офсет қоғози
Times New Roman гарнитураси. Ҳисоб-нашриёт тобоғи 10,0
Шартли босма тобоғи 10,5. Адади 200
Баҳоси келишилган нарҳда

Тошкент, Навоий кўчаси, 69.
Тел: 241-60-33

Электрон манзил: mumtoz_soz@mail.ru

«MUMTOZ SO‘Z»
масъулияти чекланган жамиятининг
матбаа бўлимида чоп этилди. Буюртма 31/11.
• Манзил: Тошкент, Навоий кўчаси, 69.
Тел: 241-81-20